Секція: Юридичні науки

Коновалова Надія Тарасівна
аспірант кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права
м. Львів, Україна

Науковий керівник:
Скриньковський Руслан Миколайович
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіко-правових дисциплін
юридичного факультету
Львівський університет бізнесу та права
м. Львів, Україна

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОЯВ НЕПОВАГИ ДО СУДУ: ПРАВО ЧИ ОБОВ'ЯЗОК СУДДІ В УКРАЇНІ ?

Однією з правових гарантій забезпечення незалежності суду і суддів (як головної умови дотримання і реалізації конституційного принципу верховенства права) є встановлена законодавством України відповідальність за прояви неповаги до суду [1; 2]. Звідси очевидно, що доктринальне питання у судовій практиці в Україні, яке доцільно з'ясувати сьогодні (з метою розкриття зазначеної проблематики) полягає у такому: Чи є притягнення до юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду в Україні правом судді, чи це все ж таки є його обов'язок ?

В контексті цього з'ясовано, що багато хто із суддів в Україні і навіть деякі науковці та практики [2–6] дотримуються думки, що притягнення до юридичної (адміністративної) відповідальності за прояв неповаги до суду є

правом суду (судді). Наприклад, І. Русенко [6] зазначає, що неповагою до суду може бути: 1) некоректна поведінка присутніх у судовій залі; 2) образливі висловлювання на адресу судді (суду); 3) будь-яке умисне ігнорування виконання певної вимоги (або непокора) суду; 4) зневажливе ставлення до зауважень судді (суду), хамство (нахабне і різке спілкування з учасниками судового процесу та іншими присутніми в приміщенні суду особами), вигуки тощо. За таку поведінку у судовій залі, приміщенні суду і не тільки, на думку науковця [6], будь-який суддя має повне право покарати, однак це, власне, право, а не безпосередній (прямий) обов'язок судді.

За результатами дослідження [1–6] вважаємо, що з вищенаведеною думкою [6] не можна погодитися, оскільки системний правовий аналіз правових норм (норм права), що регламентують відповідні конкретні правові відносини, доводить протилежне (зовсім інше). На підтвердження цього звернімося до деяких (окремих) конкретних приписів нормативно-правових актів України.

Так, відповідно до ч. 4 ст. 129 Конституції України [7], за неповагу до суду і/або судді винні особи притягаються (а не "можуть притягатися" – примітка [2], з якою погоджується автор) до юридичної відповідальності. Водночас варто наголосити, що вказана вище норма Основного Закону [7] не передбачає жодної можливості розсуду і є, по суті, імперативною. Поряд з тим, тут доцільно також підтримати думку фахівців [2] (Д. Лученко, О. Крестьянінов) про те, що ч. 4 ст. 129 Конституції України [7], будучи нормою прямої дії, фактично встановлює правило, згідно якого за кожне правопорушення, що виявилося у неповазі до суду чи судді, наступає юридична відповідальність винної особи. В контексті цього з'ясовано, що застосування такої відповідальності (юридичної) передбачена також і іншими нормативно-правовими актами України [1; 2]. Зокрема, аналогічні положення

містяться у Кодексах України [2; 8–11], а саме: Цивільному процесуальному кодексі України (ч. 4 ст. 216) [8], Кримінальному процесуальному кодексі України (ч. 4 ст. 330) [9], Господарському процесуальному кодексі України (ч. 4 ст. 200) [10], Кодексі адміністративного судочинства (ч. 4 ст. 198) [11], а також – у чинному Законі України "Про судоустрій і статус суддів" (ст. 50) [12].

Таким чином, виходячи з аналізу приписів наведених вище правових норм, встановлено, що сьогодні в законодавстві України відсутня будь-яка вказівка на можливість розсуду з приводу того, чи притягувати винну особу до юридичної відповідальності за неповагу до суду чи судді [2]. Цю вказану правову позицію посилюють також приписи ч. 2, 3 п. 1, ч. 1 п. 16 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8 "Про незалежність судової влади", в яких зазначено (текст наводиться дослівно) [13]:

1) "При здійсненні правосуддя судді повинні утверджувати гарантовану Конституцією [7] та законами України незалежність та самостійність судів, підвищувати авторитет судової влади, забезпечувати обов'язковість судових рішень шляхом справедливого, неупередженого і своєчасного розгляду та вирішення судових справ, дотримання присяги судді, належного правового реагування на факти тиску на них, втручання в судову діяльність та інші протиправні посягання на правосуддя" (ч. 2 п. 1);

2) "За наявності підстав вважати, що відбувається посягання на незалежність судді щодо неупередженого вирішення судових справ, він повинен вжити заходів для припинення такого посягання та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності" (ч. 3 п. 1);

3) "У кожному випадку, коли буде встановлено, що особа вчинила умисні дії, які свідчать про неповагу до суду, необхідно вирішувати питання про притягнення винних до відповідальності за статтею 185-3 Кодексу

України про адміністративні правопорушення [14]" (ч. 1 п. 16) [13].

Отже, коли йдеться про застосування певних (конкретних) заходів юридичної відповідальності за прояв неповаги (явну зневагу) до суду, то тут варто говорити (стверджувати), що це не право суду (судді), а його безпосередній (прямий) обов'язок.

Що стосується практичних рекомендацій у цьому напрямі, враховуючи інформацію [1–3], то тут необхідно підтримати думку Т. Коломоєць та Ю. Калашник [15] про те, що сьогодні існує нагальна потреба у розробленні та впровадженні єдиних для всіх судів "Правил поведінки громадян у суді", які доцільно прийняти як додаток до чинного Закону України "Про судоустрій і статус суддів" [12]. Зазначені пропозиції (практичні рекомендації) і відповідні напрацювання [2; 15; 16] мають на меті підвищити ефективність юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) та сприяти більш ефективному, дієвому захисту прав і свобод громадян – учасників судового процесу в Україні.

Література

1. Про схвалення Рекомендацій щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду: Рішення Ради суддів України від 26.10.2018 р. № 62. URL: http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=80&page=5&per-page=8 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
2. Лученко Д. В., Крестьянінов О. О. Прояв неповаги до суду: проблематика застосування господарськими судами заходів адміністративної відповідальності: науково-практ. посібник / Асоціація фахівців адміністративного права. Х.: Юрайт, 2015. 96 с.
3. Воробєй Є. С., Кобрусєва Є. А., Федоріщев С. С. Проблематика застосування законодавства щодо розгляду питання про прояв неповаги

до суду // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. С. 129–133. doi: https://doi.org/10.15421/391928 .

4. Марченко О. О. Прояв неповаги до суду: проблемні питання притягнення до відповідальності в Україні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2012. Випуск 19. Том 3. С. 152–156.
5. Остафійчук Л. А. Юридична відповідальність за неповагу до суду: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 "Судоустрій; прокуратура та адвокатура" / Нац. університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2015. С. 230.
6. Русенко І.Я. Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Тернопіль, 15 лютого 2012 р. С. 95–104. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1164 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами та доповненнями). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 01.12.2019 р.).
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.12.2019 р.).

10. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
11. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
12. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
13. Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 01.12.2019 р.).
15. Коломоєць Т., Калашник Ю. Проблеми та перспективи удосконалення відповідальності за прояв неповаги до суду // Слово національної школи суддів України. 2013. № 2(3). С. 73–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_11 (дата звернення: 01.12.2019 р.).

16. Особливості застосування рішень Європейського суду з прав людини при розгляді цивільних справ: навчальний посібник / У. Б. Андрусів, О. Б. Верба-Сидор, Ю. В. Верхола, О. С. Заяць та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 404 с.